

POLISEMIA TERMENILOR JURIDICI ÎN DINAMICA RAPORTULUI DINTRE VOCABULARUL JURIDIC ȘI VOCABULARUL GENERAL

SIMINA BADEA
Universitatea din Craiova

1. Preliminarii

În ultimii ani, interesul pentru studiul limbajelor specializate a luat amploare, înregistrându-se atât creșterea semnificativă a numărului lucrărilor dedicate acestora, cât și diversificarea metodelor de investigare și abordare.

Sintagma *limbaj de specialitate* este folosită în concurență cu aceea de *stil funcțional* în lingvistica românească, iar termenii *limbaj* și *stil* sunt, cel mai adesea, utilizați ca sinonimi, cu accepția din stilistica funcțională¹. *Limbajul juridic* apare astfel ca limbaj de specialitate, limbaj special sau specializat, calificat uneori drept *sociolect*, *tehnolect*², un limbaj de grup (profesional), tehnic - prin ceea ce numește și prin maniera de enunțare - și tradițional, care nu exclude însă importanța neologiei.³ Unii autori consideră reprezentativă formula *stil administrativ-juridic*, cu cele două variante: *varianta administrativă* (aceasta caracterizează categoria actelor și a documentelor) și *varianta juridică* (strâns legată de actele normative - coduri, legi, tratate de drept etc.)⁴.

Indiferent de sintagma folosită, cert este că cercetătorii români și străini atestă, în egală măsură, existența unui limbaj specific al dreptului⁵, limbaj analizat, în general,

¹ Adriana Stoichițoiu Ichim, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității din București, 2001, capitolul 1, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%201.htm>, accesat 29.08.2017.

² Adriana Sferle, „Studiul limbajului juridic: considerații metodologice și teoretice”, în *Uniterm: Revistă Electronică de Terminologie*, 4, 2006, p. 3, https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/adriana_sferle.pdf, accesat 02.09.2017.

³ Gérard Cornu, *Linguistique juridique*, 2e edition, Paris, Montchrestien, 2000, p. 24-29.

⁴ Dragoș Vlad Topală, *Sintaxa propozițiilor subordonate din codurile juridice de la 1863-1865*, Craiova, Editura Universitaria, 2004, p. 18. De asemenea, se folosește sintagma *discurs juridic-administrativ*. În acest sens, a se vedea, de exemplu, M. Cozma, *Translating legal-administrative discourse*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006.

⁵ Unii cercetători fac diferența între limbajul dreptului și limbajul juridic, precum D. Kurzon, “Language of the law and legal language”, în *Special language: From humans thinking to*

din trei mari perspective: (1) lingvistică; (2) juridică; (3) interdisciplinară⁶.

Având în vedere că dreptul reunește normele ce guvernează viața în societate, finalitatea sa vizând toate aspectele vieții umane, se poate afirma că nu există știință cu care dreptul să nu stabilească raporturi⁷, limbajul juridic făcând astfel obiectul de studiu al mai multor domenii ale cunoașterii, care au subliniat legătura dintre drept și limbă și specificitatea limbajului juridic, mai precis: filosofia dreptului (care a încercat, *inter alia*, să delimiteze instrumentele conceptuale ale dreptului, să creeze o legătură cu teoria actelor de limbaj etc.), sociologia juridică (care s-a concentrat asupra raporturilor dintre cei de la care emană dreptul și cei care aplică dreptul, evidențiind implicațiile lingvistice ale acțiunii sociale a dreptului), logica (juridică, deontică, modală, deductivă), lingvistica (în centrul studiilor consacrate limbajului dreptului aflându-se conceptul de *discurs*)⁸.

2. Vocabularul juridic și discursul juridic, componente esențiale ale limbajului juridic

Lingvistica juridică este o știință aplicată a lingvisticii generale⁹. Deși în sens larg lingvistica juridică își identifică obiectul de studiu la nivelul limbajului dreptului, desemnând mai multe tipuri discursive (legislativ, jurisdicțional, contractual, cutumier, pledoaria, rechizitoriul etc.), în sens strict, aceasta analizează două componente esențiale ale limbajului juridic: vocabularul juridic și discursul juridic¹⁰.

2.1. Relația vocabular juridic - vocabular general

Ca modalitate particulară de exprimare, limbajul juridic conține elemente de limbă comună și elemente specifice¹¹, o analiză a acestuia presupunând, ca etapă

thinking machine, ed. Christer, Laurén, Marianne, Nordman, Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1989, p. 283-290. G. Cornu, *op cit.*, p. 18, consideră sintagma „limbajul dreptului” drept un termen generic pentru cele patru tipuri de limbaje: limbajul legislativ, limbajul jurisdicțional, limbajul convențional și limbajul cutumiar, la care se poate adăuga cel administrativ. H. Mattila, *Comparative legal linguistics*, Hampshire, Ashgate Publishing, 2006, p. 4, precizează că limbajul juridic este format din: limbajul literaturii de specialitate (“language of legal authors”), limbajul legiuitorului (“language of legislators - laws and regulations”), limbajul judecătorilor (“language of judges”), limbajul administrativ (“language of administrators”), limbajul avocaților (“language of advocates”).

⁶ Adriana Stoichițoiu Ichim, *op cit.*, capitolul 1.

⁷ M. Villey, *Philosophie du droit I. Définitions et fin du droit*, Quatrième édition, Paris, Dalloz, 1986, p. 13.

⁸ Anuța Guță, *Norme et arbitraire dans le discours juridique*, Craiova, Editura Aius PrintEd, 2006, p. 12-29.

⁹ Gérard Cornu, *op. cit.*, p. 32.

¹⁰ Adriana Stoichițoiu Ichim, *op cit.*, capitolul 1.

¹¹ Adriana Sferle, „Limbajul juridic și limba comună”, în *Uniterm: Revistă Electronică de Terminologie*, 3, 2005, p. 4, http://www.litere.uvt.ro/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm_3_2005/asferle.pdf, accesat 02.09.2017.

obligatorie, o examinare atentă a raporturilor dintre terminologie sau vocabularul juridic și vocabularul general, deoarece ambele tipuri de vocabular se întrepătrund în diferite limbi, vocabularul juridic constituindu-se pe baza celui general¹².

Există două categorii de termeni în cadrul limbajului juridic: termeni care aparțin simultan limbii comune și limbajului specializat, pe de o parte, și termeni utilizați numai în domeniul dreptului, de către specialiști, pe de altă parte. Folosiți ca elemente lexicale din sfera juridică, acești termeni devin univoci, fără a intra în relație de sinonimie cu alți termeni¹³.

Vocabularul juridic cunoaște și alte clasificări. Alcaraz Varó și Hughes propun trei categorii de termeni: termeni specializați (“technical terms/vocabulary”), termeni semispecializați (“semi-technical terms/vocabulary”) și termeni comuni, nemarcați (“shared, common, ‘unmarked’ vocabulary”)¹⁴.

Prima categorie include termenii de apartenență juridică exclusivă, cum ar fi: *barrister*, *solicitor*, *estoppel*, *tort*, stabili din punct de vedere semantic, care nu creează ambiguități conceptuale, fiind caracterizați de monosemantism. Sunt uneori considerați adevărate culturile juridice. În limba română, termeni precum *preciput*, *fiducie* sau *sinalagmatic* fac parte din aceeași categorie, singurul sens al acestora fiind cel subsumat dreptului.

Foarte mulți termeni juridici s-au banalizat din cauză că au fost foarte uzitați în limba comună în ultimii ani, devenind accesibili și nespécialiștilor printr-un proces de „determinologizare”. Gradul de specializare scade, iar termenii devin mai vizibili în dinamica lor, având capacitatea de a migra spre limba comună, și invers, sau chiar dintr-un domeniu specializat în altul, rezultatul fiind extinderea polisemiei¹⁵.

Law, *lawyer*, *divorce*, respectiv *lege/drept*, *avocat*, *divorț* sunt doar câțiva termeni din domeniul dreptului care au depășit comunicarea specializată, uneori cu sensuri figurate, cum ar fi substantivul *divorț*, care se referă nu numai la nepotrivirea între două persoane, ci și la dezacordul dintre idei, acțiuni, lucruri.

Termenii semispecializați sunt acele cuvinte din vocabularul general care au căpătat sensuri suplimentare printr-un proces de analogie în contextul juridic. Sunt termeni polisemantici: *bill*, *case*, *consideration*, *defence*, *information*, verbele *to avoid* și *to find* etc. De exemplu, sensul juridic al verbului *to avoid*, în sintagma *to avoid a contract*, este acela de „a denunța un contract”. Pentru limba română, ilustrăm categoria cuvintelor din vocabularul general devenite termeni juridici prin: *apărător*,

¹² Adriana Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, capitolul 6, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%206.htm>, accesat 02.09.2017.

¹³ Adriana Sferle, *op. cit.*, 2005, p. 6-7.

¹⁴ E. Alcaraz Varó și B. Hughes, *Legal Translation Explained*, Routledge, 2014, p. 16-18. Termenul “technical” are sensul „de strictă specialitate”.

¹⁵ H. Béjoint, P. Thoiron, *Le sens en terminologie*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, p. 14.

cauză, condiție, pericol, pluralitate, termen. Între sensul uzual și cel specializat poate exista identitate totală sau parțială, aceasta din urmă realizându-se prin restrângerea sau extinderea sensului, sau prin figuri semantice lexicalizate¹⁶.

Vocabularul „nemarkat” reprezintă cel mai numeros grup, format din termeni din vocabularul general, care sunt folosiți frecvent în textele juridice. Ei nu și-au pierdut sensurile din limba comună și nici nu au căpătat sensuri diferite în contact cu mediul juridic, ca de exemplu, *paragraph* în limba engleză și *paragraf* în limba română.

2.2. Polisemia termenilor juridici

Înainte de a ne concentra asupra polisemiei termenilor juridici, trebuie să precizăm că polisemia se referă la calitatea unui cuvânt de a avea mai multe sensuri, aflându-se în opoziție cu omonimia, pe de o parte, și cu monosemia, pe de altă parte. Tendința de economie a limbii, precum și evoluția semantică a unor cuvinte, evoluție guvernată de norme și tipuri, nevoia de a delimita denotația și conotația reprezintă cauze ale polisemiei și ale ambiguității lexicale create de aceasta¹⁷.

Cele două forme ale polisemiei termenilor juridici sunt: polisemia internă, în care un termen juridic poate avea două sau mai multe sensuri distincte în domeniul dreptului, și polisemia externă, care se referă la faptul că cei mai mulți termeni juridici pot avea cel puțin un sens juridic și unul care face parte din vocabularul general¹⁸.

Polisemia internă reprezintă o caracteristică a vocabularului juridic, deoarece termenii cu sensuri juridice multiple sunt mult mai numeroși decât cei care au un sens unic. De reținut că polisemia internă adesea interferează cu polisemia externă.

În ceea ce privește polisemia externă, Cornu, adept al analizelor minuțioase, face distincția între termenii cu un sens juridic primar, primordial și un sens extrajuridic derivat, și termenii al căror sens principal aparține limbii comune¹⁹.

Identificarea sensurilor cuvintelor sau expresiilor polisemantice într-un text juridic este dificilă, chiar imposibilă, fără o cunoaștere suficientă a chestiunii juridice în cauză și în absența unui context care să clarifice obiectul textului, ramura de drept, tipul textual etc²⁰.

Cerința exprimării clare și precise a conceptelor juridice, mai ales din perspectiva tehnicii legislative, impune folosirea unor contexte care să delimiteze și să precizeze sensul termenilor juridici. De asemenea, o modalitate de evidențiere a

¹⁶ Adriana Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, capitolul 6.

¹⁷ Angela Bidu-Vrânceanu & al., *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997, p. 368.

¹⁸ Polisemia internă și externă este detaliată de Adriana Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, capitolul 6, și G. Cornu, *op. cit.*, p. 67-138.

¹⁹ G. Cornu, *op. cit.*, p. 75.

²⁰ Marta Chromá, “Synonymy and polysemy in legal terminology and their applications to bilingual and bijural translation”, în *Research in Language*, vol. 9.1, 2011, p. 47.

specializării semantice și de evitare a ambiguității, în special în cazul termenilor juridici proveniți din vocabularul general, este inserarea acestora în unități sintagmatice cu caracter juridic²¹.

În cadrul unor sintagme folosite în sfera dreptului, sensul termenului de bază, care provine din vocabularul general, este precizat prin asocierea cu un termen juridic. De exemplu, substantivul *raport* (care în mod obișnuit are sensul de „relație, legătură”, „comunicare scrisă sau orală”²²), capătă valențe noi în sintagma *raportul donației*, care înseamnă „operație juridică prin care descendenții defunctului, precum și soțul supraviețuitor - în condițiile în care vine în concurs cu descendenții - sunt obligați a readuce la masa succesorală tot ceea ce au primit de la defunct cu titlu de donație, afară de cazul când donatorul ar fi dispus altfel”²³.

În lumina celor expuse mai sus despre polisemia internă și externă, vom analiza termenul *bill* din limba engleză. Acesta a dezvoltat diferite sensuri juridice, mai mult sau mai puțin separabile, dar și sensuri ce aparțin altor limbaje de specialitate sau limbii comune: 1. act normativ; proiect de lege/legislativ; 2. cambie; instrument de plată; 3. factură; notă de plată; 4. (US) bancnotă²⁴. În vorbirea curentă, *bill* mai înseamnă și „poster”.

Termenul *bill* este caracterizat în primul rând de polisemie internă, fiind folosit, ca atare sau în combinație cu alți termeni specializați sau din vocabularul general, în diferite ramuri ale dreptului. De exemplu, în dreptul constituțional, *bill* are sensul de „proiect de lege”, iar *parliamentary bill* este un act al parlamentului. Primele 10 amendamente din Constituția Statelor Unite ale Americii poartă denumirea de *Bill of Rights* (Carta/Declarația drepturilor omului). În dreptul penal englez se folosește sintagma *bill of indictment*, act de acuzare, declarație redactată de procuror cu privire la săvârșirea unei infracțiuni grave, iar *bill of lading* apare în dreptul transporturilor cu sensul de „conosament” (document care însoțește transportul mărfurilor pe apă). *Bill of sale* are ca echivalent în dreptul românesc expresia „contract de vânzare-cumpărare” (în dreptul contractelor), iar *bill of exchange* este o sintagmă folosită atât în domeniul

²¹ Adriana Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, capitolul 6.

²² Conform *Dexonline*, <https://dexonline.ro/definitie/raport>, accesat 12.09.2017.

²³ *Dicționar juridic Rubinian*, http://www.rubinian.com/dictionar_detalii.php?id=847. Substantivul *raport* are acest sens („restituire”) sub influența limbii franceze, unde, în dreptul succesoral, “rapport” înseamnă “la restitution à laquelle se trouve obligé l'héritier non réservataire qui, en présence d'héritiers réservataires a reçu une valeur qui excède la quotité disponible attachée à sa qualité”, în S. Braudo, *Dictionnaire du droit privé français*, <https://www.dictionnaire-juridique.com/definition/rapport-successoral.php>, accesat 12.09.2017.

²⁴ R. Lister, K. Veth, *Dicționar juridic român-englez, englez-român*, traducere de Roxana Dinulescu, București, Editura Niculescu, 2010.

economic, cât și în cel juridic, în dreptul bancar, însemnând „bilet la ordin; cambie, poliță”²⁵.

Din punct de vedere etimologic, sensul juridic al lui *bill* datează de la sfârșitul sec. al XIV-lea („declarație scrisă”, „document oficial; declarație, acuzație în instanță”). În jur de 1400 este consemnat sensul „declarație, listă cu articolele vândute sau serviciile prestate de o persoană în beneficiul altei persoane”, iar pe la 1570, cuvântul ajunge să însemne „ordin adresat unei persoane în vederea efectuării unei plăți către o altă persoană”. Cronologia celorlalte sensuri indică sfârșitul sec. al XV-lea pentru sensul „document, anunț public”, circa 1510 pentru cel de „proiect al unei legi prezentat legiuitorului” și circa 1660 pentru cel de „bancnotă”²⁶.

Având în vedere că polisemia externă este analizabilă când un termen are în același timp un sens juridic și un sens diferit, care apare în limba comună, putem afirma că termenul *bill* este caracterizat și de polisemie externă²⁷.

3. Concluzii

Legătura dintre drept și limbă este evidentă și complexă, iar faptul că dreptul stabilește raporturi cu diferite științe le permite acestora să abordeze limbajul juridic dintr-o varietate de perspective. Referindu-se la discursul juridic normativ, Adriana Stoichițoiu Ichim consideră că, dintre toate tipurile discursive specializate, acesta este cel mai strâns legat de viața socială, iar aplicațiile concrete, practice ale cercetării discursului juridic normativ se reflectă, în domeniul dreptului, la nivelul redactării, interpretării și traducerii textelor legislative, precum și la cel al elaborării dicționarilor specializate²⁸.

În aceeași idee, studiul comparativ al unor aspecte de polisemie internă și externă în cadrul discursului juridic, în diferite limbi, are relevanță pentru domenii precum: traducerea specializată, lexicografia (în vederea elaborării dicționarilor juridice bilingve sau plurilingve, necesare pentru realizarea unei standardizări terminologice) și, nu în ultimul rând, dreptul comparat, deoarece în ultimii ani studiile

²⁵ R. Lister, K. Veth, *op. cit.* De asemenea, *Black's Law Dictionary*, 7th edition, St. Paul, Minn., West Group, 1999.

²⁶ *Online Etymology Dictionary*, http://etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=bill, accesat 12.09.2017.

²⁷ Avem în vedere aici termenul *bill* care a apărut în engleza medie (cu sensul de „listă, catalog”, având la origine cuvântul anglo-normand *bille*, probabil provenind de la *bullā* „decret, sigiliu, document cu sigiliu” în latina medievală). Există și omonimul *bill*, însemnând „cioc de pasăre”, apărut în engleza veche (*bile*), de origine necunoscută însă. *Bill* („armă în formă de halebardă, cu un cârlig la un capăt”) este și un termen omonim din engleza veche, respectiv *bil*, de origine vest-germanică, având legătură cu cuvântul german *Bille* („topor”), conform *English Oxford Living Dictionaries*, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/bill>, accesat 12.09.2017.

²⁸ Adriana Stoichițoiu Ichim, *op. cit.*, capitolul 7, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%207.htm>, accesat 12.09.2017.

lingvistice au încercat să răspundă la unele întrebări puse de comparațiști, să clarifice dacă sistemele juridice sunt fundamental asemănătoare, iar diferențele sunt superficiale, ceea ce ar duce la concluzii universaliste, sau fundamental diferite, asemănările fiind aparente, ceea ce nu ar garanta tragerea unor concluzii universaliste²⁹.

Aplicațiile practice ale studierii limbajului juridic, cu cele două componente esențiale, vocabularul juridic și discursul juridic, reprezintă o pledoarie pentru aprofundarea cercetării în acest domeniu.

BIBLIOGRAFIE

- Alcaraz Varó, E., Hughes, B., *Legal Translation Explained*, Routledge, 2014.
- Béjoint, H., Thoiron, P., *Le sens en terminologie*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000.
- Bidu-Vrănceanu, A. & al., *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.
- Braudo, Serge, *Dictionnaire du droit privé français* (<https://www.dictionnaire-juridique.com/>)
- Chromá, Marta, “Synonymy and polysemy in legal terminology and their applications to bilingual and bijural translation”, în *Research in Language*, vol. 9.1, 2011, p. 31-50
(<https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/rela.2011.9.issue-1/v10015-011-0004-2/v10015-011-0004-2.pdf>).
- Cornu, Gérard, *Linguistique juridique*, 2e edition, Paris, Montchrestien, 2000.
- Cozma, Mihaela, *Translating legal-administrative discourse*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2006.
- Grosswald Curran, Vivian, “Comparative Law and Language”, în M. Reimann, R. Zimmermann (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, p. 675-707.
- Guță, Anuța, *Norme et arbitraire dans le discours juridique*, Craiova, Editura Aius PrintEd, 2006.
- Kurzton, Dennis, “Language of the law and legal language”, în *Special language: From humans thinking to thinking machine*, ed. Christer, Laurén, Marianne, Nordman, Clevedon, Multilingual Matters Ltd, 1989, p. 283-290.
- Lister, R., Veth, K., *Dicționar juridic român-englez, englez-român*, traducere de Roxana Dinulescu, București, Editura Niculescu, 2010.
- Mattila, Heikki, *Comparative legal linguistics*, Hampshire, Ashgate Publishing, 2006.

²⁹ V. Grosswald Curran, “Comparative Law and Language”, în M. Reimann, R. Zimmermann (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, 2006, p. 685.

- Sferle, Adriana, „Limbajul juridic și limba comună”, în *Uniterm: Revistă Electronică de Terminologie*, 3, 2005 (http://www.litere.uvt.ro/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/asferle.pdf);
- „Studiul limbajului juridic: considerații metodologice și teoretice”, în *Uniterm: Revistă Electronică de Terminologie*, 4, 2006 (https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/adriana_sferle.pdf).
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității din București, 2001 (<http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/>).
- Topală, Dragoș Vlad, *Sintaxa propozițiilor subordonate din codurile juridice de la 1863-1865*, Craiova, Editura Universitaria, 2004.
- Villey, M., *Philosophie du droit I. Définitions et fin du droit*, Quatrième édition, Paris, Dalloz, 1986.
- *** *Black's Law Dictionary*, 7th edition, St. Paul, Minn., West Group, 1999.
- *** *Dicționar juridic Rubinian*, <http://www.rubinian.com/dictionar.php>.
- *** *Dexonline*, <https://dexonline.ro>.
- *** *English Oxford Living Dictionaries*, <https://en.oxforddictionaries.com>.
- *** *Online Etymology Dictionary*, <http://etymonline.com>.

POLYSEMY OF LEGAL TERMS IN THE DYNAMICS OF THE RELATIONSHIP
BETWEEN LEGAL VOCABULARY AND GENERAL VOCABULARY

Abstract

As the object of study of several knowledge areas that have highlighted the link between language and law, legal language appears as a professional, technical, but also traditional language, being generally analyzed from three broad perspectives: linguistic, legal and interdisciplinary. A careful examination of legal language involves the comprehension of the relationship between terminology or legal vocabulary and general vocabulary. In this context, the article aims to present different classifications of legal terms (with examples from Romanian and English) from the perspective of the relationship between common language and specialized language, as well as an analysis of the polysemy of legal terms, with its two forms: internal polysemy in which a legal term may have two or more distinct meanings in the field of law, and external polysemy, which refers to the fact that most legal terms may have at least one legal meaning and one that belongs to general vocabulary.

Key-words: *legal language, legal vocabulary, general vocabulary, internal polysemy, external polysemy.*